

ТЕМА 14

АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Основні поняття: аналіз ЗЕД, попередній аналіз, поточний аналіз, заключний аналіз, тематичний аналіз, показники ЗЕД.

Зміст

1. Сутність і види аналізу зовнішньоекономічної діяльності.
2. Аналіз ЗЕД країни, регіону, галузі.
3. Аналіз ЗЕД підприємства.

1. Сутність і види аналізу зовнішньоекономічної діяльності

Аналіз ЗЕД – це комплексне вивчення діяльності суб'єктів ЗЕД за певний період часу з метою підвищення її ефективності.

Види економічного аналізу класифікують за різними ознаками. За етапами управління розрізняють наступні.

Попередній аналіз – застосовується на першому етапі управління, коли розробляють саме рішення. Його мета – підготовка даних для визначення перспектив розвитку економіки, складання проектів плану, розрахунку економічної ефективності операцій. Він є базою для розробки нормативів, лімітів, складання різних економічних та зовнішньоторгових прогнозів тощо.

Поточний (оперативний) аналіз – застосовується у період виконання рішення і спрямований на вивчення і контроль процесів, що відбуваються під час здійснення заходів і дій в ході експортно-імпортних операцій. Його мета – підготовка необхідних матеріалів для прийняття оперативних рішень у сфері управління ЗЕД.

Заключний (підсумковий аналіз) спрямований на підведення підсумків роботи, що є завершальним етапом управління. Його мета – оцінка результатів ЗЕД підприємства за певний період.

За сферою охоплення аналіз буває комплексний або тематичний.

При *комплексному аналізі* охоплюється вся взаємопов'язана сукупність показників структурної одиниці, які повністю або частково відображають ЗЕД у господарському, виробничо-комерційному, фінансовому плані.

Тематичний (локальний) аналіз – спрямований на вивчення окремих показників діяльності господарської одиниці, на дослідження відповідного кола функціональних питань у межах однієї структурної одиниці (відділу маркетингу, бухгалтерії тощо).

Аналіз оперує різними економічними показниками. *Кількісні* – відображають обсяги зовнішньоекономічних операцій, кількісні зміни у зовнішній торгівлі. *Якісні* – характеризують раціональність використання коштів, що зайняті в експортно-імпортних операціях, фінансовий стан підприємства тощо.

2. Аналіз ЗЕД країни, регіону, галузі

Початковим етапом аналізу ЗЕД країни є визначення її місця у світовому господарстві (за географічним регіоном, за рівнем доходів на душу населення, рівнем заборгованості), аналіз розвитку її ЗЕД, структурних змін, інтенсивності ЗЕД та ефективності операцій із ЗЕ партнерами. З цією метою звертаються до класифікацій Світового Банку, ООН, СОТ та інших міжнародних організацій.

Наступним етапом є визначення абсолютних та відносних показників ЗЕД.

Абсолютні показники.

Зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг (1):

$$ЗТО = V_x + V_{im}$$

(1)

де V_x – обсяги експорту товарів і послуг;

V_{im} – обсяги імпорту товарів і послуг.

Сальдо зовнішньої торгівлі товарами і послугами – характеризує ефективність зовнішньої торгівлі країни і визначається як різниця обсягів експорту та імпорту (активне, пасивне) (2):

$$S = V_x - V_{im} \quad (2)$$

Відносні показники.

Індекси динаміки. Для аналізу розвитку експортної та імпортної діяльності країн використовують такі показники, як темпи росту, темпи приросту обсягів відповідно експорту, імпорту або зовнішньоторговельного обороту.

Індекс стану балансу, або коефіцієнт покриття імпорту експортом визначається (3):

$$I_{ст.бал.} = V_x / V_{im}, \quad (3)$$

Індекс концентрації експорту – використовується для визначення частки експорту певного виду продукції у сукупному виробництві даної продукції (4):

$$I_{конц. x} = V_{xi} / V_{вир.i} \quad (4)$$

де V_{xi} – обсяг експорту і-го виду продукції;

$V_{вир.i}$ – сукупний обсяг виробництва і-го виду продукції.

Якщо $I_{конц.х}$ наближається до 100%, це свідчить, що країна є світовим експортером даного виду продукції.

Індекс імпортової залежності визначається як питома вага імпорту у сукупному споживанні (5):

$$I_{\text{імп.залеж.}} = V_{\text{імп.і}} / V_{\text{спож.і}} \quad (5)$$

де $V_{\text{імп.і}}$ – обсяг імпорту і-го виду продукції;

$V_{\text{спож.і}}$ – сукупний обсяг споживання і-го виду продукції.

Якщо $I_{\text{імп.залеж.}} = 100\%$, це свідчить, що потреба країни у даній продукції повністю задовольняється імпортом.

Рівень самозабезпеченості – показує, наскільки виробники даної країни можуть задовольнити потребу споживачів певного виду продукції в цій країні

(6):

$$PC = V_{\text{вир}} / V_{\text{спож.}} \quad (6)$$

де $V_{\text{вир}}$ – обсяги виробництва певного виду продукції;

$V_{\text{спож.}}$ – обсяги споживання.

Показники структури.

Структура експорту / імпорту товарів чи послуг – це питома вага окремих груп товарів (послуг) у загальному обсязі експорту (імпорту).

Приналежність товару до певної групи визначається згідно з існуючими правилами класифікації. В Україні класифікація (кодування) товарів проводиться відповідно до вимог Товарної номенклатури ЗЕД (УКТ ЗЕД). Для порівняння структур країн використовують індекс диверсифікації та індекс географічної концентрації.

1) **індекс диверсифікації експорту (імпорту)** – індекс відхилення структури експорту (імпорту) країни від структури світового експорту (імпорту), розраховується як абсолютне відхилення частки товару в експорті (імпорті) даної країни від його частки у світовому експорті (імпорті) (7).

$$S_{ij} = \sum |h_{ij} - h_i| / n$$

(7)

h_{ij} – частка і-го товару в загальному експорті (імпорті) країни j;

h_i – частка і-го товару в загальному світовому експорті (імпорті);

n – кількість досліджуваних груп.

2) **індекс географічної концентрації експорту (імпорту)** – характеризує стан світового ринку певного товару за такими ознаками, як кількість експортерів (імпортерів) та питома вага основного експортера (імпортера) (індекс Герфіндаля-Гіршмана) (8).

$$S_k = \sqrt{\sum (x_i^k / x^k)^2}$$

(8)

x_i^k – обсяг експорту (імпорту) товару к країною і;

x^k - обсяг світового експорту (імпорту) товару к.

Показники інтенсивності міжнародної торгівлі.

Експортна (імпортна) квота – відношення обсягів експорту (імпорту) до обсягів ВВП країни.

Експортна квота (9):

$$K_x = V_x / V_{ВВП} \quad (9)$$

V_x - обсяги експорту, грош.од.;

$V_{ВВП}$ – обсяги ВВП країни, грош.од.

Імпортна квота (10):

$$K_{im} = V_{im} / V_{ВВП} \quad (10)$$

V_{im} – обсяги імпорту.

Зовнішньоторговельна квота (11):

$$K_{zt} = (V_x + V_{im}) * 0,5 / V_{ВВП} \quad (11)$$

Показник інтенсивності – відношення обсягу експорту, імпорту чи зовнішньоторговельного обороту до чисельності населення.

3. Аналіз ЗЕД підприємства

Аналіз зовнішньоекономічної діяльності підприємства здійснюється за наступними етапами.

I. Аналіз виконання зобов'язань з експортних та імпортних операцій. Він передбачає: визначення виконання зобов'язань за вартістю, фізичним обсягом, ціною експортованих чи імпортованих товарів; за термінами їх поставок та якістю; встановлення факторів і величини їх впливу на економічні показники; з'ясування причин недовиконання зобов'язань за тими чи іншими позиціями;

В ході аналізу виконання зобов'язань за торговими угодами з'ясовується:

кількість і загальна сума укладених торгових угод; кількість і сума виконаних торгових угод; кількість і сума протермінованих контрактів; причини неповної реалізації угод і порушень термінів поставок.

II. Аналіз динаміки експорту та імпорту. Експорт (імпорт) товарів і послуг за звітний рік порівнюють з експортом (імпортом) за попередній рік, а також в динаміці за кілька років (5-10). Для вивчення динаміки обчислюють темпи приросту експорту (імпорту) за кожен рік і середньорічний темп росту, приросту експорту за весь досліджуваний період.

III. Аналіз якості та конкурентоспроможності експортних та імпортних товарів. Якість товарів повинна відповідати технічним умовам контрактів,

інакше іноземний покупець може висунути фірмі рекламацию. **Рекламація** – претензія до якості товару (послуги), що містить вимоги щодо усунення недоліків, зниження ціни, відшкодування збитків. Аналіз якості товарів за звітний період проводиться порівняно із аналогічними показниками минулого періоду: кількість отриманих рекламаций; сума рекламаций; кількість задоволених рекламаций.

Конкурентоспроможність – порівняльна характеристика товару, що містить комплексну оцінку всієї сукупності його якісних і економічних властивостей щодо виявлених вимог ринку чи властивостей іншого товару.

IV. З'ясування ступеня раціональності використання коштів під час зовнішньоекономічних операцій. Даний етап передбачає:

1) вивчення обороту коштів у зовнішньоекономічних операціях для виявлення можливості прискорення оборотності коштів, що дозволить звільнити із зовнішньоторгового обороту частину коштів.

2) дослідження структури і складу накладних витрат для виявлення доцільності цих витрат і пошуку можливостей зниження їх рівня та економії коштів у майбутньому.

3) визначення рівня ефективності ЗЕ операцій.

Аналіз ЗЕД підприємства передбачає розрахунок цілої низки показників:

1. Абсолютні показники: обсяги експорту / імпорту; обсяги накладних витрат на експорт / імпорт; середній залишок коштів; кількість отриманих рекламаций; сума рекламаций; кількість задоволених рекламаций.

2. Відносні показники: індекси динаміки; коефіцієнти виконання зобов'язань з експорту та імпорту (за вартістю, фізичним обсягом, за ціною); середня тривалість обороту експортної (імпортної) операції; коефіцієнт віддачі коштів від експортних (імп.) операцій.

3. Показники структури: товарна структура експорту та імпорту; географічна структура; структура накладних витрат на експорт та імпорт;

4. Показники ефективності.

Питання для самоперевірки знань:

1. Що таке аналіз зовнішньоекономічної діяльності? У чому полягає його мета?

2. Які існують види аналізу зовнішньоекономічної діяльності?

3. Яким буває аналіз зовнішньоекономічної діяльності за сферою охоплення?

4. Охарактеризувати абсолютні показники аналізу зовнішньоекономічної діяльності країни.

5. Охарактеризувати відносні показники аналізу зовнішньоекономічної діяльності країни.

6. Охарактеризувати показники структури зовнішньоекономічної діяльності країни.

7. Охарактеризувати показники інтенсивності міжнародної торгівлі країни.

8. Описати етапи здійснення аналізу зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

Рекомендована література: основна: 1, 4; додаткова 4, 5